

MEVLANIN PRIPOVJEDAČKI UNIVERZUM

hafiz Mevludin DIZDAREVIĆ

Sažetak

U ovom radu se razmatra fenomen hikaja i njihovo značenje u muslimanskoj tradiciji. Naime, mnogi u hikajma vide isključivo sredstvo razbibrige i dokonog uveseljavanja. Međutim, hikaje pored te dimenzije imaju i mnoge druge karakteristike koje se nadaju temeljitijim nadnošenjem nad ovom umjetničkom formom. Naime, one služe za razvijanje kognitivnih potencijala, oratorskih sposobnosti, a ponajviše za duhovno i psihološko ustabiljenje ličnosti. Najbolji primjer za to jesu priče iz *1001 noći* koje su, između ostaloga, ispričane zarad liječenja jedne ličnosti od traumatološkog iskustva. Poseban fokus je na Rumijevim hikajama koji u svojim djelima obilato koristi ovaj narativ. Rumi je djelovao u vremenu velikih duhovno-povijesnih mijena i traumatičnih iskustava koje je nastojao liječiti i pomoću hikaja koje koristi na osoben način.

Ključne riječi: hikaja, basna, drama, kasas

Držim da se na početku ovog rada možemo složiti da grandioznost Mevlanina opusa nadilazi vremenske, kulturne i prostorne omeđenosti. Njegov nas genij s takvom silinom oslovljava iz svoga davnašnjeg vremena da je i 1998. godine bio najčitaniji autor na engleskom govornom području¹, što je iznimno fanscinantno imamo li u vidu vremensku distancu.

Druga činjenica koju želim potcrtati jeste da je Mevlanino djelo (uostalom, poput i drugih velikih djela), da upotrijebimo upravo njegovu parabolu, poput nevjestice sa velom. Taman kad joj raskriješ jedan veo ukaže se drugi i ona ostaje sakrivena u svojoj tajnovitosti. Dakle, Rumijev opus nam pruža interpretacijsku širinu zbog imanantne višeslojnosti koja proizlazi iz snage simbolizma kojeg obilato koristi. Zato ćemo u ovom radu pokušati predstaviti tek neke dimenzije djela ovog intelektualnog gorostasa, spustiti svoja malehna vedra u njegov duboki zdenac mudrosti i pokušati izvući što je moguće više na razinu naše svijesti i savremenosti.

U ovom radu ćemo se fokusirati na jedan segment njegova djela o kojem se malo pisalo. Naime, nadnijeti ćemo se nad pripovjedački univerzum koji se ogleda u iznimno frekventnoj upotrebi hikaja u njegovom cjelokupnom opusu, a posebice u djelu *Tajne uzvišenosti*. Ova činjenica je zagolicala moju pažnju i skrenula smjer istraživanja na značaj hikaje općenito u našoj kulturnoj baštini, njihovu ulogu i značenje. Pokušat ću dati neke elementarne naznake za razumijevanje uloge hikaja, da li imaju višu svrhu osim razbibrige i ako imaju, u čemu ona počiva². Tim putem ćemo, nadamo se, doći do jasnijeg odgovora na pitanje zašto Rumi koristi hikaje, koji je smisao tog pothvata, na koji način ih tumači i razumijeva. Dakako, moje ambicije nisu velike. Ne kanim iscrpiti ovu veliku temu, razvezati sve njene zapretene uzlove već dati neke naznake, staviti putokaze kraj puta koja će budućim istraživačima hikaja biti od pomoći pri daljnjim istraživanjima ovog fenomena.

Istočnjačke hikaje su već poodavno prisutne u Zapadnom svijetu, one se vijekovima prenose i prepričavaju. Međutim, najčešće se njihova funkcija reducira na zabavu, igru i rasonodu, što je svakako daleko od esencije ove umjetničke forme. Hikaje se nikada nisu svodile isključivo na uveseljavanje i razbibrigu, mada su imale i ovu zadaću, ali negdje

u prikrajku, „krajčkom uha“ se osjećala njihova zablavljačka dimenzija. Sjetimo se Rumijeve hikaje o čovjeku koji je služio kod jednog nemuslimana i krenuli su izjutra rano u hamam zarad obavljanja nekog posla. Prolazeći pored džamija ovaj sluga je zamolio da svrati na trenutak da klanja dva rekjata namaza a da ga ovaj sačeka pred džamijskim vratima. Prošlo je neko vrijeme, svi ljudi su izašli iz džamije, a ovog sluge nema, naprosto, on se ne pomalja. Došlo je i podne, a ovom je već poodavno dosadilo da čeka i upita sluga zašto ne izlazi iz džamije. Sluga otamo dovikuje da mu ne dozvoljavaju da izađe iz džamije. Uđe ovaj u džamiju da vidi šta se dešava, ko mu ne dozvoljava, ali je u džamiji ugledao tek svoga slugu u praznoj džamiji u skrušenoj molitvi. Upita ga začuđeno: „Ko ti ne dozvoljava da izađeš?“ A sluga odgovori: „Isti onaj ko tebi ne dozvoljava da uđeš u džamiju“³.

Dakle, one mogu biti i jesu vrlo često šaljive, anegdotalne, ali se njihov smisao ne iscrpljuje u tome. Ako nisu puka šala, dječije tričarije i nostalgični rariteti sa sentimentalnom vrijednošću, šta one jesu, šta se sa njima želi postići. Ustvari, šta je sa njima kanio ostvariti Dželaludin Rumi.

Neka bude spomenuto da sama riječ *hikaja* potječe iz staroarapskog jezika i znači jednostavnu priču. Hikaja kao specifični narativ nije identična basnama, mada sa njima dijeli moralno didaktičnu potku i fantastičnost. U basnama životinje imaju primarnu ulogu, dok su u hikajama one gurnute u stranu. Čovjek u hikajama ima dominantnu ulogu, a životinje samo služe čovjeku koji je najčešće u prvom planu. Istini za volju, glavni lik i basne i hikaje praktično je drugorazredan i najčešće se ne imenuje, za razliku od grčke književnosti, gdje je glavni lik u središtu oko koga se pleće ostatak priče. U hikajama i basnama poruka je u prvom planu, ono što se želi kao nauk iz nje polučiti, a ne imena i likovi. Zato su mnoge hikaje doživljavale promjene u likovima zavisno od kulture u kojoj se kazuju, ali je osnovna ideja i poruka ostajala ista. Postoji još jedna sličnost sa hikajama, a to je u kratkoći narativne forme. I jedna i druga su karakteristične po kratkoći i jednostavnom i lahko shvatljivom toku kazivanja, što je doprinijelo širokoj rasprostranjenosti u vremensko-prostornom smislu i njenoj mnogostrukoj primjenjivosti kod djece i kod odraslih, u običnom svakodnevnom razgovoru, kao i u ozbiljnim tekstovima sa složenom tematikom. Ovdje dolazimo do još jedne važne razlike između basni i hikaja. Naime, basne su uglavnom samostalne literarne forme. Na drugoj strani, hika-

1 William C. Chittick, „Intervju s Villiamom C. Chittickom“, *Znakovi vremena*, Vol 9, br.32., Sarajevo, 2006., str. 61.

2 Ovo mi je bilo posebno zanimljivo jer sam u svom imamskom radu i posebno radu sa ovisnicima u Kantonalnom zavodu za borbu protiv bolesti ovisnosti uvidio blagotvoran učinak hikaja na ispačene duše ovisnika i njihovih roditelja.

3 Sve hikaje korištene u ovom radu su preuzete iz knjige: Dželaludin Rumi, „Tajne uzvišenosti“, *Bookline*, Sarajevo, 2011., str. 160-161.

je su dominantno umetnute u glavni tekst, upletene poput zlatnih niti da podrže i objasne glavnu ideju teksta ili kazivanja. Ovo je iznimno upečatljivo kod Rumija koji obilno koristi hikaje, ali najčešće da bi njima podržao glavnu arhitektoniku teksta, rijetko samostalno. Hikajama on nastoji objasniti i približiti teško shvatljive ideje i koncepte koje nudi u svom kazivanju. Njegove hikaje služe višem cilju i na neki način one su njegove samo u konkretnom tekstu i kazivanju. Želimo kazati da su mnoge od ovih hikaja bile prisutne i ranije. One su kazivane u nekom drugom vremenu i kontekstu, sa različitim interpretacijom i svrhom od one koju im nudi Rumi. Rumi-jeve hikaje su Rumijeve ponajviše zbog konteksta u koji su umetnute i interpretacije koja im je podarena. Stoga smatramo da je jedino suvislo Rumijeve hikaje čitati u njegovom tekstu i tumačenju, jer ukoliko ih odijelimo od Rumijeva komentara – one prestaju biti Rumijeve i pripadaju svima.

Pored značenja *priče* riječ hikaja istovremeno znači i *oponašanje*. *Haki* i *hakija* u arapskom danas znači oponašatelj što je u islamskoj kulturi iznimno važno, čak uvaženo. Biti originalan u okvirima zapadnjačke umjetnosti je mjera umjetničke veličine. Što je djelo originalnije i izvornije, autor je sve prepoznatljiviji i priznatiji. To je ta neutaživa strast za novim, drugačijim koja porađa prezir spram starog, prošlog, spram tradicije kao prenesenog znanja oćenito. Zato u zapadnjačkom umjetničkom geniju i danas postoji sukob između subjektivnog i objektivnog, realnog i nadrealnog, fikcije i faksije. Umjetnik ne zna da li oponaša Božansko stvaranje ili stvara svoj vlastiti svijet i novu realnost poput mitskog Demijurga⁴. Nasuprot tome, oponašanje u muslimanskoj kulturologiji nije mahana već prednost. Oponašanjem odajemo pijetet svojim cijenjenim učiteljima i starim majstorima koji su nam bili uzor, kako veli Orhan Pamuk u svojem sjajnom romanu *Zovem se crvena*⁵. Muslimanska umjetnost je proistekla iz uvažavanja ideje Tevhida, vrhovnog i savršenog Kreatora, pa je ovaj koncept oponašanja potvrda ljudskog uvažavanja

4 „Arapskoislamska umjetnost ima svoju posebnu estetiku. Ona se, kao vid ljudskog djelovanja, odnosi prema prirodi i stvarnosti drugačije od evropske, koja „poriče stvarnost i nastoji je nadoknaditi nečim drugim“ (Arnold Hauzer, dok je ova ne poriče, ne nadoknađuje nečim drugim, nego je uzdiže, afirmira, uljepšava, slavi, uživa u njoj ne želeći je prevazići nečim drugim“. Sulejman Grozdanić, „Na horizontima arapske književnosti“, *Svjetlost*, Sarajevo, 1975., str. 12. Međutim, treba kazati da su i stari Grci u Platonovoj interpretaciji dijelili slične koncepcije umjetnosti sa muslimanima. Po Platonu stvarnost koju mi percipiramo je samo arhetip, prasluka, i kopija svijeta ideja pa je umjetnost kopija kopije. Aristotel je smatrao da umjetnost nije priča o onome šta jeste i šta je bilo već ono što bi trebalo biti i kako bi trebalo biti. Uočavamo da moderna Zapadna umjetnost slijedi više aristotelijanski koncept a zanemaruje Platonovo nauk.

5 Orhan Pamuk, „Zovem se crvena“, *Buybook*, Sarajevo, 2010., str. 88.

svoje ukupne pozicije u stvaranju. Ideja oponašanja svjedoči da čovjek nikada ne može stvarati savršeno poput Boga. Umjetnik ne živi u uobrazliji da stvara *ex nihillo* već on kroz svoju umjetnost otkriva savršenstvo stvorenoga i time čini svojevrсни *zikir/sjećanje* i prisjećanje na Boga. Dakle, ideju oponašanja ne smijemo odveć plitko razumijevati, jer ovo oponašanje nije plagiranje. U veličanstvenom okeanu priča koji se zove *Hiljedu i jedna noć* Šeherezada ne izmišlja nijednu priču. Ona ih naprosto prenosi, prepričava⁶. Međutim, svako pričanje je izraz vlastite kreativnosti, autentičnog doživljavanja, oratorskih i drugih kompetencija, naglasaka i zanemarivanja. Osobina priča jeste da budu pričane, a svako pričanje je novina kako za onoga ko priča tako i za onoga ko sluša. Jedna te ista pripovijest se u različitim životnim situacijama sluša i razumijeva na potpuno oprečne načine. Zato se priče, naprosto, ne mogu kopirati.

Priča je jedna od umjetničkih formi po kojoj su muslimani postali prepoznatljivi, mada je nisu izumili. Oni su ih zatekli kao intelektualno i kulturno naslijeđe osvojenih naroda, ali su ih inkorporirali u svoj kulturalni univerzum. Treba znati da su muslimani u svom izlasku na povijesnu scenu susreli i grčki ep, tragediju i dramu, ali su pored nje prošli šutke bez želje za njenim prevodenjem i uvođenjem u muslimanski kulturalni sistem. Na jednoj strani se dešavala prava pomama za grčkim djelima koja se manifestovala u institucionalnom i organiziranom prevodenju grčke nauke i filozofije. Istovremeno se umjetničkim formama koju su producirali Grci nije pridavala nikakva pažnja. Dok se ep na neki način ipak odrazio u muslimanskoj umjetnosti, posebno iranskoj i tuskoj, drama nije bila prisutna sve do modernih vremena. Naime, umjetničko stvaralaštvo je na neki način aktivno praktikovanje određene filozofije, ali ne filozofije kao sistematske nauke već filozofije kao svjetonazora, ideologije i vlastitog samorazumijevanja. Iz te matrice proizlazi cjelokupan umjetnički univerzum jedne zajednice. Umjetnost je, dakle, samo izraz svjetonazora i životne filozofije određene zajednice. Tako su muslimani osjetili da je drama strana muslimanskom biću, jer ta umjetničke forme zahtijeva heroje, junake, koji se najčešće opiru Božijem naumu. Istovremeno, umjetnik preuzima božanske prerogative uvodeći junake u povijest, određujući im sudbinu i konačni pad, što je muslimanskom geniju potpuno strana ideja. Hikaje su na drugoj strani prevodene, širene i aktivno tumačene mada su pripadale drugim tradicijama. Tim procesom su „islamizirane“ i inkorporirane u islamsku kulturalnu baštinu.

6 Enes Karić, „Hikaje Dževada Karahasana, *Oslobođenje*, 13. maj, 2010., str. 34-35.

Pričanje je vještina koja je odavno zaboravljena, mada je iznimno važna za naše samorazumijevanje. Sjetimo se da je islamska civilizacija logocentrična civilizacija zato što stavlja Riječ u središte svoga svjetopogleda. U muslimanskoj civilizaciji riječ prethodi činu, kako veli dragi Bog, *kun fe jekuun* – budi i ono biva. Zato je muslimanski genij razvio kulturu pričanja priča koja potječe i iz samoga Kur'ana, čije dvije trećine jesu *kasas*-pripovijesti o minulim narodima i događajima, što je opet indikativno samo po sebi. Danas smo ovu dragocjenu vještinu pričanja gurnuli u stranu pred silinom vizualnih medija koji su stvorili svoju okulocentričnu civilizaciju sa dramatičnim posljedicama po duhovnost i život općenito. Okulocentrična civilizacija se fokusira na vizualne medije i čula vida, a zanemaruje auditivne koji su vijekovima imali primat. Nekada smo se u zimskim noćima okupljali uz skute svojih starijih i slušali kazivanja djedova i nena o zadivnim čudima i drevnim svjetovima. Danas, svi sjedimo pred televizijskim ekranima i zuremo u TV ekrane i vlastitu duhovnu pustoš.

U jednoj drugoj Rumijevoj hikaji se veli da je Medžnun krenuo do ljubljene Lejle i za tu priliku devu uzjahao. Međutim, deva je išla tim putem sve dotle dok je Medžnunu put bio na pameti. Pošto je u selu deva imala svoje mladunče, ona bi s puta skrenula i svojim se mladuncima zaputila čim bi Medžnun na put zaboravio i o svojoj Lejli snatrio. Kada je Medžnun sebi došao, vidio je da je dva dana puta izgubio. Tri je mjeseca na putu ostao dok na kraju nije zacvilio: „ova je deva za mene samo iskušenje“, pa je sa deve skočio i sam put nastavio. Koliko god da nam je drag cilj kojim smo se zaputili, valja nam imati na umu pravila puta i da naše strasti imaju svoje nakane koje moramo držati pod uzdom šerijata ili nas nikada neće dovesti do konačnog ishodišta, veli nam Rumi.

Ako razbibriga i danguba nije razlog pričanja hikaja, šta jeste, gdje počiva njihov dublji smisao. Da bismo odgovorili na ovo pitanje, podsjetit ćemo se na veličanstveni okean priča, priče *Hiljadu i jedne noći*. Sjetimo se da veliki i moćni kralj Šahrijar gubi vjeru i pouzdanje u žene zbog preljube koju mu je priredila njegova vlastita kraljica. Razočaran u ženski rod on se odlučuje da svaku večer spava sa drugom ženom i u jutru istoga dana ta žena biva pogubljena. I tako je bilo sve dok nije došla na red glasovita Šeharzada koja je imala moć kazivanja priča koje je iz noći u noć vezla i dovezivala u jednu bisernu nisku. U svom pripovijedanju je Šeharzada suočavala kralja Šahrijara sa čitavom galerijom različitih likova, ljudi i žena, varalicama i poštenjačinama, iskrenim i lažljivim, vjernim i nevjernim, pouzdanim i nepo-

uzdanim. Ona je u svom pripovijedanju susretala cara Šahrijara sa šarenilom ljudske naravi i dokazivala mu da su ljudi poput rijeka i dobri i loši i plitki i duboki. Svi zajedno i svi pojedinačno. Na kraju ove istinske psihoterapijske seanse koja je trajala 1001 noć, Šahrijar je bio izliječen pa je mogao nastaviti život sa svojom ljubljenom Šeherezadom. Dževad Karahasan kaže da je jedino ovakvo znanje moglo da pomogne Šahrijaru. Teološko ili filozofsko znanje je diskurzivno, racionalno i daleko, a njemu je moglo pomoći samo neposredno iskustvo kakvo nude priče i književnost. Njemu je potrebno „znanje koje se stiče tijelom i razumom, emocijama i podsviješću, osjetilima i unutrašnjim tijelom, sviješću i slutnjom, znanje koje se pohranjuje u razumu i svijesti... znanje koje nije informacija nego dio čovjekovog bića, znanje kakvo ima plivač u vodi i pijanist o klaviru“⁷. Rezultat toga procesa je ukupna transformacija Šahrijarove nutrine. On je potpuno novi čovjek, jer je kroz priču iskusio drugačija iskustva u svoj njihovoj složenosti, a nije pretrpio bolove njihovih junaka. Za trenutak je napustio okvire vlastite egzistencije, okusio djelić tuđe sudbine a da nije napustio samoga sebe i svoju ambijentalnost i datost. Možda je još bolji primjer kazivanje o Sindibadovim putovanjima koja počinju na neobičan način koji nećete naći u ekraniziranim verzijama ove priče. Naime, Sindibad nosač se nakon napornog dana odmarao pred ogradom velikog dvorca odakle je do njega dopirala ugodna muzika, svježina debele hladovine i mirisi neobičnih jela. Žaleći se na svoju gorku sudbinu on je ispjevao nekoliko stihova o vlastitoj nesreći. *Drugi su sretni, za patnje ne znaju i teret sudbe poput moga ne nosaju. Oni oduvijek lagodnim životom uživaju, radosni i moćni piju i objeduju. Sva stvorenja su od jedne kaplje stvorena, Od istog smo nas dvojica sazdana. Al ipak među nama postoji razlika, Kao što je ona između vina i octa velika.*⁸ To je čuo gospodar dvorca Sindibad moreplovac, te ga je pozvao na svoj dvor da bi mu ispričao svoju sudbinu i svoja putovanja prepuna tegoba i strahova, a zauzvrat mu je obećao za svaku noć podariti stotinu miskala zlata. Opet se radi, uviđamo, o pričama kao mediju transformacije ličnosti i razrješenja unutarnjih konflikata. Kazivanjem svoje sudbine Sindibad moreplovac oslobađa Sindibada nosača straha, bijesa i predrasuda koji ga navode da sa prezirom motri sebe i vlastitu sudbinu.

Hikaje su jedna vrsta etnopsihologije i etnofilozofije koja je zaogrnutu odjećom tradicije što joj podaruje moćni oreol narodne mudrosti i iskustva.

⁷ Dževad Karahasan, „Knjiga vrtova“, *Connexum*, Sarajevo, 2004., str. 74.

⁸ „1001 noć“, preveo Esad Duraković, Vol III, *Ljiljan*, Sarajevo, 1999., str. 87-88.

Kako dakle priče djeluju i kako razvijaju i mobiliziraju naše skrivene resurse. O ovom pitanju već postoje značajne studije i knjige. U jednoj od njih, dr. Noursreta Pašeskijana⁹ kazuje se da priče imaju više funkcija u procesu duševnog obrađivanja i doživljavanja.

Funkcija ogledala podrazumijeva da se osoba poistovjećuje sa sadržajem priče i time promisli o sebi, svojim konfliktima i željama. Pripovijedanje je stvarno uspješno onda kada se slušalac ili čitalac osjeti lično oslovljenim, kada u priči prepozna sebe, svoje iskustvo i vlastiti problem. Ukoliko se to ne desi, onda ta priča u ovom trenutku nije za ovog čitaoca ili slušaoca.

Priče mogu biti modeli u kojima se prevode određeni konflikti i nude određena rješenja koja su nam izgledala daleka i nerazgovjetna. Kroz pričanje priče slušalac iskušava svojevrsnu psihodramu koja mu pomaže da problem i rješenje objektivizira, sagleda ih iz drugog ugla.

Ona posjeduje i skladišno dejstvo zbog njihove slikovitosti i lahke pamtljivosti. Ovo nam omogućava da ih se prisjetimo u nekom drugom vremenu i kontekstu, čime djeluju naknadno na osobu. Šaljivost i anegdotalnost u mnogome olakšavaju njihovo pamćenje i kasniju obradu.

Također, priče prenose tradiciju i određeni sistem vrijednosti koji isijava iz određene kulture. Putem priča se vijekovima prenose moralna shvatanja, modeli ponašanja i aksiološki sistem koji se putem njih ukorjenjuju u svijesti čovjeka. Kroz priču mi usvajamo određene koncepte na jedan implicitan i samorazumljiv način. Koncepti su putokazi kraj puta koji definiraju naše životno putovanje. Veli se u jednoj hikaji da je neki vladar došao do skromnog derviša nudeći mu novac što je ovaj odbio kazavši da ne prima novce od siromaha. „Kako je moguće da sam ja siromah kada vladam svijetom i imam toliko blaga?“ Derviš odgovori: „Ti si se zadovoljio sa mrvicama, a ja sam se utopio u okrilju Allahove veličine prema kojoj je sve bogatstvo bezvrijedno i puke mrvice bez vrijednosti“. Ovo je primjer predstavljanja određenog koncepta i vrijednosnog sistema.

Hikaje posjeduju i transkulturalni značaj jer nas suočavaju sa drugim kulturama i vremenima. U njima često nalazimo pojmove i toponime koji su strani evropskoj kulturi, smanjujući kulturne distance.

Ne treba zanemariti ni njihovu kognitivnu korist zbog činjenice razvijanja memorije, posebice kod djece, kao i oratorskih kompetencija koje se pričanjem priča kultiviraju i usavršavaju.

⁹ Noursret Pešeskijan, „Istočnjačke priče u psihoterapiji“, *Naučna KMD*, Beograd, 2008.

I na kraju, priče imaju moć regresije tj. one nam omogućavaju da se vratimo u davnašnja vremena djetinjstva kada smo još baštinili moć imaginacije i mašte. One nas uvode u svijet mašte i fantazije, čuđenja i divljenja koji su pretpostavka svakovrsnoj kreativnosti. Ovo je sve suprotno modenom humanumu „čovjeku jedne dimenzije“ koji je za račun umnosti oduzeo sebi kompetencije snatrenja, imaginacije i intuicije. Hikaje nas uče da budemo više ljudi nego što jesmo, razvijajući intuitivnu percepciju koja razvija one naše latentne mogućnosti.

Prisjetimo se još jedanput kur'anskih kazivanja koja su objavljena u teškim vremenima za Muhammeda a.s. i muslimane kao vid pomoći pri njihovim izazovima. Kur'an kazuje o različitim poslaničkim likovima i njihovim oponentima, sudbinama koje su iskušavali i traume koje su preživljavali, čime sudbina Muhammeda a.s. biva jasnija i lakše prihvaćena. Ono što je znakovito u ovim kazivanjima, a što je prihvatio i Rumi, jeste njihova dramatičnost, kombinacija monologa i dijaloga, česti prelasci sa govora u prvom licu na naraciju u drugom ili trećem licu, što uvlači čitaoca u tkivo narativa poput dramskog zapleta¹⁰. Rumi koristi slične metode naracije i postaje vjerna kopija kur'anskog diskursa u procesu transformacije i formiranja specifične ličnosti.

Važno je znati da je Rumi djelovao u vremenu velike društveno-političke i duhovno-povijesne kataklizme do tada neusporedivih razmjera. Radi se, dakako, o najezi mongolskih hordi koje su poharale muslimanski svijet. Neki autori vele da je samo Bagdad kao jedan od najvećih gradova svoga vremena prilikom njegovog pada 1258. (trinaest godina prije Rumijeve smrti) izgubio desetine i stotine hiljada stanovnika. Ista sudbina je zadesila i cijeli Iran, koji je obnovu populacije na razinu prije mongolske najeze doživio tek sedamdesetih godina XX vijeka. Ova traumatična iskustva neminovno su se odrazila na ranjene duše muslimanskog svijeta. Valjalo je te duše izliječiti, podariti im blagotvorni lijek ljubavi kako bi tu destruktivnu energiju pretvorili u nešto konstruktivno i kreativno. Na tom putu Rumi je u pomoć pozvao moć hikaja koje kao zlatne niti uvezuje u svoje kazivanje i nudi ih kao mehlem poharanim srcima. Kako njihovim tako i našim. Jer, Rumijev genije jeste transhistorijska, transgeografska i transkulturalna činjenica i zato nam se valja uvijek i iznova vraćati njegovim nadahnutim i nadahnjujućim kazivanjima.

¹⁰ Na ovom interesantnom zapažanju se zahvaljujem dr. Sedadu Dizdareviću.

LITERATURA

1. Chittick Villiam C., „Intervju s Villiamom C. Chittickom“, *Znakovi vremena*, Vol 9, br. 32., Sarajevo, 2006.
2. Grozdanić Sulejman, „Na horizontima arapske književnosti“, *Svjetlost*, Sarajevo, 1975.
3. Karahasan Dževad, „Knjiga vrtova“, *Connectum*, Sarajevo, 2004.
4. Karić Enes, „Hikaje Dževada Karahasana“, *Oslobođenje*, 13. maj, 2010.
5. Pamuk Orhan, „Zovem se crvena“, *Buybook*, Sarajevo, 2010.
6. Pešeskijan Nousret, „Istočnjačke priče u psihoterapiji“, *Naučna KMD*, Beograd, 2008.
7. Rumi Dželaludin, „Tajne uzvišenosti“, *Bookline*, Sarajevo, 2011.
8. „1001 noć“, preveo Esad Duraković. Vol III, *Ljiljan*, Sarajevo, 1999., str. 87-88.

Summary الموجز

THE UNIVERSE OF MAWLANA'S NARRATION

Hafiz Mevludin Dizdarevic

This article reflects upon the phenomenon of the hikaya and its significance in the Muslim tradition. Surely, many people see hikaya as means to spend their leisure time. However, hikaya has other dimensions and many other characteristics that await devoted reading and pondering upon this literary form. Hikayas are written in a way to help develop cognitive and oratory potentials, but primarily their aim is to establish spiritual and psychological balance of personality. The best examples of these are the stories of the *Arabian Nights* that represent, amongst other things, an attempt to heal the effects of traumatic experience of one individual person. The article keeps in focus Rumi's hikayas in which he makes use of these stories in abundance.

Rumi lived and worked in the time period of immense spiritual historical turbulence the effects of which he tried to cure through his narration in his own manner.

Key words: hikaya, fable, drama, kasas

عالم الحكايات عند مولانا جلال الدين الرومي

الحافظ مولودين ديزداريفيتش

يناقش هذا البحث ظاهرة الحكايات وأهميتها في تراث المسلمين. إذ ينظر الكثيرون إلى الحكايات على أنها مجرد وسيلة للتسلية والترفيه الفارغ. بيد أن الحكايات، إلى جانب هذا البعد، لها خصائص أخرى كثيرة تنتظر دراسة متعمقة لهذا الشكل من أشكال الفن. فالحكايات تستخدم لتنمية الإمكانيات المعرفية والمقدرات الخطابية، وأكثر ما تستخدم لتحقيق التوازن الروحاني والنفسي للشخصية. وأفضل مثال على ذلك حكايات ألف ليلة وليلة، التي كان من أسباب سردها. علاج شخصية من التجربة المأساوية. ويتم التركيز بشكل خاص على حكايات الرومي الذي يستخدم هذا النوع من النثر بوفرة في أعماله.

عاش الرومي وعمل في وقت تميز بالانقلابات الروحانية التاريخية الكبيرة والتجارب المأساوية. فكان يحاول أحياناً علاجها بالحكايات التي كان يستخدمها بطريقة متميزة. الكلمات الرئيسية: الحكاية، الأسطورة، الرواية، القصة.